

КАСКАДНО-ЦИРКУЛЯРНА МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРИНЦИПИ, ПРІОРИТЕТИ І ВОЄННІ ТА ПОСТВОЄННІ ВИКЛИКИ

©2023 ВАХОВИЧ І. М., МАТРУНЧИК Д. М., НЕДОПАД Г. В.

УДК 33.332.338

JEL: O13; O18; R11; R12; R19

Вахович І. М., Матрунчик Д. М., Недопад Г. В. Каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів: фундаментальні принципи, пріоритети і воєнні та поствоєнні виклики

Обґрунтовано, що каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів має ґрунтуватися на поєднанні каскадного принципу залучення матеріальних ресурсів у відтворювальний процес і принципу максимізації замкнених циклів у продуктових ланцюгах. Установлено, що каскадний принцип – це послідовний перехід від однієї фази виробництва до іншої, виходячи з пріоритетності формування ланцюгів доданої вартості та особливостей вилучення ресурсної цінності первинної та вторинної сировини; принцип максимізації замкнених циклів у продуктових ланцюгах – це принцип, який передбачає мінімізацію питомих витрат і витрат матеріально-речової субстанції сировинних ресурсів на основі комплексного використання первинної сировини через застосування безвідходних і маловідходних технологій та найповнішої утилізації вторинної сировини з метою максимізації величини доданої вартості у продуктових ланцюгах. Виявлено, що ключовим моментом формування каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів виступає формування структуроутворювального інноваційного ядра (комплексу видів виробничо-господарської діяльності з відповідними забезпечувальними підсистемами), яке буде диференціюватися в розрізі економічних районів України, виходячи з: наявної виробничо-технічної бази матеріального виробництва; рівня інфраструктурного облаштування; наявних і прогнозованих запасів природної сировини; науково-технічного та наукового потенціалу; можливостей встановлення міжрегіональних коопераційних зв'язків; участі регіону в національному поділі праці та в забезпеченні національної безпеки. Обґрунтовано, що каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації економіки регіонів України має бути спрямована на результативніше використання вторинних матеріальних ресурсів у відтворювальному процесі та на нарощення асиміляційного потенціалу як базової передумови переходу на рейки низько-вуглецевого розвитку.

Ключові слова: циркулярно-каскадна модель, інноваційна трансформація, регіональний господарський комплекс, ресурсозбереження, вуглецева нейтральність, вторинна сировина.

Рис.: 1. Бібл.: 10.

Вахович Ірина Михайлівна – доктор економічних наук, професор, ректор Луцького національного технічного університету (вул. Львівська, 75, Луцьк, 43018, Україна)

E-mail: irina-vaховitch@lntu.edu.uaORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4912-5798>Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35759687700>

Матрунчик Дмитро Миколайович – кандидат технічних наук, докторант кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, 43018, Україна)

E-mail: vadba@ukr.netORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-2582>

Недопад Григорій Вікторович – доктор філософії в галузі фінансів, банківської справи та страхування, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, 43018, Україна)

E-mail: vadba@ukr.netORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7692-861X>

UDC 33.332.338

JEL: O13; O18; R11; R12; R19

Vakhovych I. M., Matrunchyk D. M., Nedopad H. V. The Cascade-Circular Model of Innovative Transformation of Regional Economic Complexes: Fundamental Principles, Priorities, the Wartime and Post-War Challenges

It is substantiated that the cascade-circular model of innovative transformation of regional economic complexes should be based on a combination of the cascade principle of attracting material resources in the reproduction process and the principle of maximizing closed cycles in product chains. It is determined that the cascade principle is a sequential transition from one phase of production to another, based on the priority of formation of value chains and features of extracting the resource value of primary and secondary raw materials; the principle of maximizing closed cycles in product chains is a principle that provides for the minimization of unit costs and losses of the material substance of raw materials on the basis of the integrated use of primary raw materials through the use of waste-free and low-waste technologies and the most complete utilization of secondary raw materials in order to maximize the value added in food chains. It is identified that the key point in the formation of the cascade-circular model of innovative transformation of regional economic complexes is the formation of the structure-establishing innovation core (a complex of types of production and economic activity with appropriate supporting subsystems), which will be differentiated in the context of economic regions of Ukraine, based on: the existing production and technical base of material production; the level of infrastructural arrangement; available and projected reserves of natural raw materials; scientific and scientific-technical potential; opportunities for establishing inter-regional cooperative relations; participation of the region in the national division of labor and in ensuring national security. It is substantiated that the cascade-circular model of innovative transformation of the economy of the regions of Ukraine should be aimed at more effective use of secondary material resources in the reproduction process and at increasing the assimilation potential as a basic prerequisite for the transition to the rails of low-carbon development.

Keywords: circular-cascade model, innovative transformation, regional economic complex, resource conservation, carbon neutrality, secondary raw materials.

Fig.: 1. Bibl.: 10.

Vakhovych Iryna M. – D. Sc. (Economics), Professor, Rector of the Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, 43018, Ukraine)

E-mail: irina-vaxovitch@lntu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4912-5798>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35759687700>

Matrunchyk Dmytro M. – PhD (Engineering), Candidate on Doctor Degree of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, 43018, Ukraine)

E-mail: vadba@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-2582>

Nedopad Hryhorii V. – PhD (Finance, Banking, and Insurance), Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, 43018, Ukraine)

E-mail: vadba@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7692-861X>

Поглиблення децентралізації влади та реформа місцевого самоврядування створюють додаткові можливості для використання загальнонаціональних і внутрішньорегіональних резервів інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів для формування сучасних високо-технологічних ланок суспільного відтворення та прискорення процесів упровадження продуктивних і процесних інновацій у різноманітні сфери матеріального та нематеріального виробництва. У поствоєнний період дана проблема набуде ще більшої актуальності, оскільки важливо забезпечити прискорені процеси відбудови національної економіки шляхом використання сучасних методів і технологій модернізації основного капіталу економіки регіонів України.

Передусім необхідно розробити набір методів реалізації пріоритетів інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів і формування інститутів-правил та інститутів-організацій, необхідних для забезпечення повного інноваційного відтворювального циклу на регіональному рівні. Лише за умов наявності сучасної моделі комплексного використання складових ресурсно-виробничого потенціалу, зокрема як первинних, так і вторинних матеріальних ресурсів, сформується передумови для масштабного впровадження у практику господарювання пріоритетів інноваційної трансформації національної економіки та економіки регіонів. Така модель має базуватися на каскадному принципі використання матеріальних ресурсів та на принципах максимізації замкнутих циклів у регіональних господарських комплексах.

Метою статті є розкриття змісту фундаментальних принципів та обґрунтування пріоритетів упровадження каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів з урахуванням поствоєнних викликів.

Останніми роками значно підвищилася актуальність обґрунтування методологічного забезпечення, інституційного підґрунтя та пріоритетів інноваційної трансформації відтворювальних пропорцій у регіональних господарських комплексах. У працях М. Бутка, П. Бубенка, Б. Гриньова, В. Гусе-

ва, О. Нижник, О. Пікулик, Н. Чухрай, Т. Яреми [2; 3; 5–7; 10] обґрунтовуються пріоритетні напрями формування регіональних інноваційних систем; інноваційна трансформація розглядається як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки окремих регіонів; ідентифікуються різноманітні модифікації регіональних моделей інноваційного розвитку; обґрунтовується доцільність перенесення пріоритетів інноваційної трансформації на регіональний рівень. Водночас у латентному стані перебувають авторські підходи до планування, проектування та програмування інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів у воєнний та поствоєнний періоди на основі запровадження каскадного принципу та принципів максимізації замкнених циклів розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу економіки регіонів.

Зокрема, доцільність переходу до каскадних форм виробничо-господарської взаємодії В. Микитенко та О. Демешок пояснюють необхідністю забезпечення збалансованості функціонування національного господарства в умовах ресурсних обмежень, кардинальної екологізації та модернізації національних економік у контексті формування дієвої системи управління економікою інноваційно-інформаційного типу та раціоналізації територіального й інституційного устрою продуктивних сил. Каскадні форми організації виробничо-господарської взаємодії в регіональних соціально-економічних системах на тлі ресурсних обмежень, постійного нарощення суспільно-політичних загроз і ризиків українському державотворенню з урахуванням інваріантності реалізації інтеграційних процесів можуть стати вагомим внеском у розвиток практики господарювання [4, с. 199]. Каскадна форма організації виробничого процесу передбачає чітко детерміновану послідовність дій залучення у господарський обіг різноманітних матеріальних ресурсів у конкретному продуктовому ланцюзі. Прикметною рисою каскадного принципу виступає послідовний перехід від однієї фази виробництва до іншої, виходячи з пріоритетності формування ланцюгів доданої вартості та особливостей

вилучення ресурсної цінності первинної та вживаної сировини.

Водночас каскадний принцип має доповнюватися вимогами циркулярної економіки, котра передбачає уникнення втрат ресурсної цінності первинної, вторинної та вживаної сировини в різних фазах виробничого процесу. О. Шкуренко під циркулярною економікою розуміє інноваційну платформу сталого розвитку, яка зорієнтована на зменшення кількості використовуваних ресурсів, упровадження повторного використання або замкненого циклу виробництва, модернізацію та оновлення, рециклінг, візуалізацію продукції для забезпечення тривалого життєвого циклу [9, с. 330]. В умовах поствоєнних реалій України зменшення кількості використовуваних ресурсів у контексті забезпечення енергоефективності та ресурсозбереження виступає запорукою нарощення ресурсної бази формування додаткових продуктивних ланцюгів та виробництва продукції з високою доданою вартістю.

А. Швець переконаний, що циркулярна економіка є новою економічною моделлю, в якій головним є повторне використання матеріалів, а також створення доданої вартості за допомогою нових послуг та інтелектуальних рішень. Це впливає з потреби організації виробництва таким чином, щоб відходи одного ставали ресурсами для іншого виробництва, зводячи до мінімуму потребу в нових видах сировини [8, с. 43]. З даним твердженням можна погодитися лише частково, оскільки забезпечення умов для того, щоб відходи одного виробничого циклу ставали «первинним» ресурсом для іншого циклу, – в умовах поствоєнних викликів відбудови національної економіки є надто спрощеним підходом. Так, це необхідна, але недостатня умова для максимізації створення додаткових ланцюгів доданої вартості. Дуже важливо при цьому враховувати цінність вторинної сировини не лише як об'єкта утилізації, зокрема для виробництва різноманітних видів біологічного палива, але і як виробничого компонента створення нового продуктового ланцюга у виробництві продукції з високою доданою вартістю. Тому й необхідно формувати каскадно-циркулярні моделі інноваційної трансформації економіки регіонів, щоб максимізувати потоки виробництва готової продукції, передусім, продукції інвестиційного призначення.

У 2001 р. П. Борщевський, А. Чернюк та Л. Антон'єва акцентували увагу на посиленні інноваційного характеру економіки шляхом запровадження нових технологій, здійснення науково-технологічної модернізації виробництва з орієнтацією на створення замкнених технологічних циклів, посилення міжгалузєвої кооперації, а також упровадження екологічних інновацій [1]. Дестимулятором стосовно формування додаткових замкнених технологічних циклів на початку 2000-х рр. у різноманітних ланцюгах доданої

вартості виступило поліпшення кон'юнктури на світових сировинних ринках, що зумовило підвищений рівень зацікавленості вітчизняних суб'єктів виробничо-господарської діяльності в нарощенні експорту сировини та напівфабрикатів, а це певною мірою демотивувало інноваційні трансформаційні процеси в регіональному комплексоутворенні.

Каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації має диференціюватися в розрізі регіонів виходячи з їх ресурсно-виробничого та інфраструктурного потенціалу, а також з наявної спеціалізації та потенційних можливостей модернізації структуроутворювальних ланок територіальних господарських систем (рис. 1).

В основі формування такої моделі мають лежати два фундаментальні принципи: 1) принцип каскадного цілепокладання; 2) принцип максимізації замкнених циклів. *Принцип каскадного цілепокладання* означає формування ієрархії цілей використання ресурсної цінності первинної та вторинної сировини виходячи з пріоритетності та вагомості окремих сфер діяльності для розширеного відтворення потенціалу регіонального розвитку, а також для отримання кумулятивного ефекту в частині модернізації базових ланок економіки регіонів України.

Принцип максимізації замкнених циклів передбачає забезпечення максимального рівня комплексного використання ресурсного потенціалу, зведення до мінімуму втрат первинної та вторинної сировини, а також усебічну утилізацію матеріально-речової субстанції вживаних матеріальних ресурсів для задоволення виробничих та енергетичних потреб.

Ключовим моментом формування каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації економіки регіонів виступає формування структуроутворювального інноваційного ядра – комплексу видів виробничо-господарської діяльності з відповідними забезпечувальними підсистемами. Таке структуроутворювальне інноваційне ядро буде диференціюватися в розрізі економічних районів України виходячи з наявної виробничо-технічної бази матеріального виробництва, рівня інфраструктурного облаштування, наявних і прогнозованих запасів природної сировини, науково-технічного та наукового потенціалу, можливостей встановлення міжрегіональних коопераційних зв'язків, участі регіону в національному поділі праці та в забезпеченні національної безпеки. Такими забезпечувальними підсистемами виступають: логістично-складські господарства, служби матеріально-технічного забезпечення, дорадницькі служби, заклади консалтингового, наукового та експериментального супроводу.

Регіональна диференціація типів структуроутворювального інноваційного ядра економіки регіону має відбуватися виходячи з означених цілей інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів:

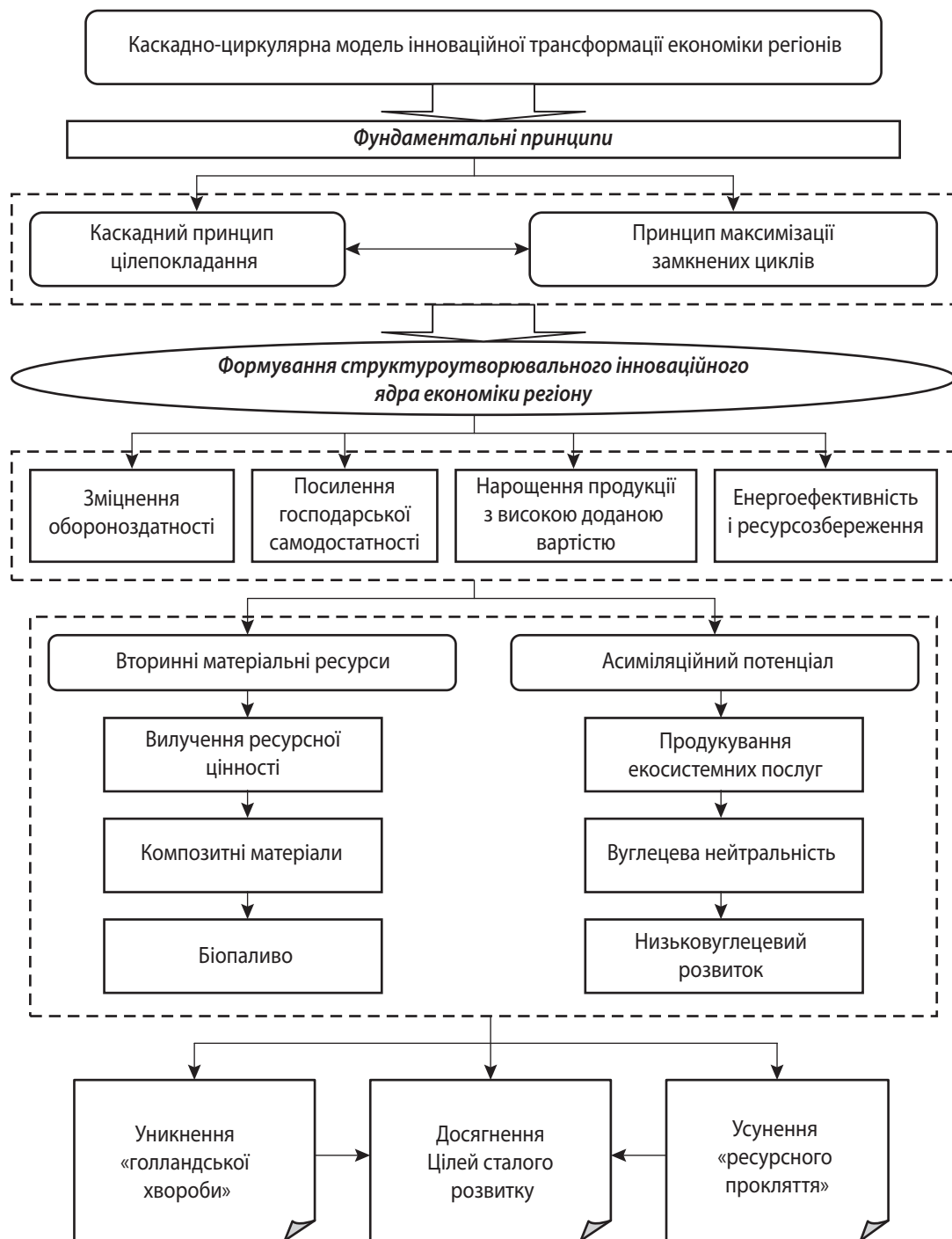

Рис. 1. Каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів

Джерело: побудовано Д. М. Матрунчиком.

- 1) зміцнення обороноздатності;
- 2) посилення господарської самодостатності;
- 3) нарощення виробництва продукції з високою доданою вартістю;
- 4) енергоефективність і ресурсозбереження.

Зміцнення обороноздатності країни на пряму залежить від модернізації наявної індустрії виробництва озброєнь і військової техніки. З огляду на це, виробництво озброєнь і військової техніки має стати структуроутворювальним інноваційним ядром еко-

номіки регіонів Східного (Харківська, Полтавська, Сумська області) та Придніпровського (Дніпропетровська, Запорізька та Кіровоградська області) економічних районів, що на порядок підвищить рівень замкненості виробничих циклів, зокрема у сфері машинобудування та в гірничо-металургійному комплексі. Введення додаткових потужностей у оборонно-промислому комплексі дасть можливість збільшити внутрішній попит на металопродукцію і тим самим зменшити залежність вітчизняних виробників мета-

лу від коливань кон'юнктури світового ринку металопродукції. Це також сприятиме значному збільшенню виробництва продукції з високою доданою вартістю на основі поглибленої обробки різноманітних видів металопродукції, а також нарощенню вітчизняного експорту озброєнь та військової техніки.

Досягнення цілей господарської самодостатності регіонів України потребує надання додаткових імпульсів розвитку базових ланок, які мають сприятливі природно-ресурсні та інфраструктурні передумови для розширеного відтворення. Для регіонів Карпатського (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області) та Поліського (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська (без м. Києва), Чернігівська області) структуроутворювальним інноваційним ядром як магістральною ланкою інноваційної трансформації економіки регіонів виступає модернізація аграрного та лісового секторів, які забезпечать активізацію ділової активності в суміжних галузях та решті ланок регіональних господарських комплексів. Лісовий сектор, що охоплює сировинний сегмент (лісове господарство) та переробний сегмент (деревообробка), забезпечить нарощення лісосировинної бази, виробництво дерев'яної продукції з високою доданою вартістю, ресурсну базу для виробництва різноманітних видів паливних деревних продуктів, використання корисних властивостей лісів у цілях рекреації та туризму.

Аграрний сектор у разі його переорієнтування на комплексне використання сільськогосподарської сировини дасть змогу на порядок збільшити потужності переробно-харчових виробництв і тим самим диверсифікувати номенклатуру готової продукції, що сприятиме нарощенню експортного потенціалу готових харчових продуктів. Комплексний розвиток аграрного сектора також сформує ресурсну базу для становлення в цьому секторі біоенергетичного сегмента, який забезпечить утилізацію рослинних і тваринних відходів, а також полів фільтрації переробно-харчових виробництв з метою виробництва різноманітних видів біологічного палива.

Нарощення продукції з високою доданою вартістю – це необхідна складова каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації економіки регіонів, що дасть змогу усунути сировинну спрямованість продуктових ланцюгів і розширити ланцюги доданої вартості. Дана ціль каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації має стосуватися всіх регіонів України, що дасть змогу забезпечити додаткові робочі місця та сформувати передумови для створення конкурентоспроможних виробництв із замкнутими циклами виробництва. Це стосується виробництва як споживчих товарів, так і товарів інвестиційного спрямування.

В умовах перманентної загрози з боку країни-агресора глобального масштабу та його союзників

фактор зміцнення енергетичної безпеки та забезпеченості сировиною переробних виробництв виступає важливою складовою національної безпеки України в цілому та вагомою детермінантою господарської самодостатності країни та її окремих регіонів. Проекти енергоефективності та ресурсозбереження мають отримати програмне та фінансово-інвестиційне забезпечення як на загальнонаціональному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Важливим моментом при цьому виступає розроблення інструментарію прямої та непрямої державної підтримки проєктів упровадження безвідходних, ресурсо- та енергоощадних технологій як у публічному, так і в корпоративному секторах. В орбіту реалізації таких проєктів має потрапити утилізація переповнених полігонів побутового сміття, полігонів відходів металургійних і хімічних виробництв, лісосічних відходів та відходів деревообробки, відходів сільськогосподарського виробництва та переробно-харчових виробництв.

Упровадження каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації економіки регіонів України дасть можливість накопичити потенціал вторинних матеріальних ресурсів як сировинної бази для виробництва композитних матеріалів, які відзначатимуться нижчим рівнем затрат, ніж вироби з масиву первинної сировини, що є дуже важливим чинником активізації відбудовчих процесів у поствоєнний період, особливо у сфері будівельної індустрії. Композитні матеріали дадуть можливість здешевити будівництво мобільних житлових будинків на звільнених від ворога територіях і у стислі терміни вирішити проблему забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії країни-терориста.

З огляду на це каскадний принцип інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів має передбачати виробництво з цінної сировини продукції з високою доданою вартістю та використання утвореної в результаті процесів обробки вторинної сировини для виробництва композитних матеріалів як необхідної ресурсної складової відбудовчих процесів. Після виробництва композитних матеріалів згідно з каскадним принципом утворені відходи необхідно максимальною мірою використати у виробництві різних видів біологічного палива, необхідного для генерації різноманітних видів енергетичного забезпечення потреб господарського комплексу та сектора домогосподарств.

Поряд із продуктивним використанням ресурсної цінності вторинної сировини каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації економіки регіонів має передбачати нарощення асиміляційного потенціалу територій, що сформує умови для продукування цими територіями комплексу екосистемних послуг, необхідних для відтворення природно-ресурсного потенціалу, розвитку рекреаційної діяльності та створення комфортного середовища

для життєдіяльності населення. Однією із основних екосистемних послуг виступає забезпечення вуглецевої нейтральності, тобто максимальне можливе уникнення викидів вуглекислого газу завдяки використанню нетрадиційних видів виробництва енергії, впровадженню сучасних технологій у промисловості та сільськогосподарському виробництві. Вуглецева нейтральність – один із основних пріоритетів сучасної природоохоронної архітектури, тому може виступити вагомим чинником підвищення привабливості національної економіки для залучення коштів глобальних екологічних фондів. Водночас вуглецева нейтральність виступає необхідною передумовою низьковуглецевого розвитку як глобального тренду соціально-економічного й екологічного поступу країн світу.

З огляду на те, що каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації економіки регіонів спрямована на результативніше використання вторинних матеріальних ресурсів та нарощення асиміляційного потенціалу як запоруки переходу на рейки низьковуглецевого розвитку, доцільно у спектр пріоритетів регіональної соціально-економічної політики вмонтувати окремі Цілі сталого розвитку, щоб у поствоєнний період забезпечити прискорені темпи відбудовчих процесів та отримати максимально можливі зовнішні фінансові дивіденди в рамках глобальної боротьби з негативними кліматичними екстерналіями.

Отже, Цілями сталого розвитку, затвердженими ООН, які необхідно вмонтувати у спектр цілей і підцілей інноваційної трансформації економіки регіонів, мають стати:

- 1) Ціль «Подолання бідності», яка передбачає детермінацію цілей посилення господарської самодостатності економіки територіальних утворень; нарощення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю; зменшення в межах регіонів майнового та фінансового розшарування населення; підвищення середнього рівня оплати праці; диверсифікацію та нарощення соціального пакета для найбільш вразливих верств населення.
- 2) Ціль «Подолання голоду», яка передбачає збереження продовольчої спрямованості рослинницької та тваринницької підгалузей сільськогосподарського виробництва для нарощення обсягів продовольства як для задоволення внутрішніх потреб регіонів, так і для продажу на експорт для подолання голоду в окремих частинах світу.
- 3) Ціль «Якісна освіта», яка передбачає розбудову матеріально-технічної бази та підвищення престижності професійно-технічної освіти з огляду на необхідність збільшення кількості висококваліфікованих робітничих кадрів; підвищення рівня цифровізації підготовки кадрів вищої кваліфікації та формування су-

часної техніко-технологічної бази підготовки інженерних кадрів.

- 4) Ціль «Чиста вода та належні санітарні умови», яка передбачає модернізацію мережі об'єктів водопостачання та водовідведення, передусім відновлення водопровідно-каналізаційних мереж і мереж водовідведення у місцях ведення активних бойових дій; упорядкування джерел питного водопостачання в сільській місцевості; забезпечення імплементації водоохоронних директив ЄС, зокрема Директиви щодо захисту вод від забруднення, спричиненого нітратами із сільськогосподарських джерел.
- 5) Ціль «Доступна та чиста енергія», яка передбачає диверсифікацію джерел енергетичного забезпечення, зокрема виробництво енергії з відновлюваних джерел; нарощення обсягів виробництва доступного для господарського комплексу та населення палива; зростання кількості проектів енергоефективності шляхом використання відновлюваних джерел, зокрема вторинної природної сировини.
- 6) Ціль «Промисловість, інновації та інфраструктура», яка передбачає розбудову інноваційної інфраструктури (створення освітньо-науково-виробничих кластерів); всебічне використання продуктивних і процесних інновацій; розвиток надійної та доступної інфраструктури, зокрема дорожньо-транспортної та логістично-складської.
- 7) Ціль «Сталий розвиток міст і громад», яка передбачає перехід до нових підходів у містобудуванні; скорочення інфраструктурних і соціальних розривів між міськими та сільськими територіальними громадами; використання принципів інклюзивності в реалізації пріоритетів використання ресурсно-виробничого потенціалу локальних територій.
- 8) Ціль «Пом'якшення наслідків зміни клімату», яка передбачає поступовий перехід до кліматично нейтральної економіки; стимулювання впровадження низьковуглецевих технологій та використання альтернативних вуглеводневих видів енергетичної сировини; застосування сучасних способів вуглецевого коригування та перевірених світовою практикою методів ґрунтозахисного землеробства.

Для окремих регіонів України вагомою складовою інноваційної трансформації є збереження морських ресурсів (регіони Причорноморського, Придніпровського та Донецького економічних районів). Також реалізація перерахованих Цілей сталого розвитку в контексті імплементації каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів має передбачати

формування стійких інститутів (як формальних, так і неформальних) для забезпечення поступовості та стабільності в упровадженні продуктивних і процесних інновацій.

Важливою складовою досягнення Цілей сталого розвитку через імплементацію каскадно-циркулярної моделі інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів є уникнення проявів «голландської хвороби» та усунення рецидивів «ресурсного прокляття», тобто забезпечення перманентного скорочення питомих витрат природної сировини в ланцюгах доданої вартості.

ВИСНОВКИ

Досягнення цілей відновлення економіки, посилення господарської самодостатності, зміцнення обороноздатності та відродження оборонно-промислового комплексу, створення додаткових робочих місць, екологізація відтворювальних пропорцій потребує принципово нової інституційної матриці комплексотворення в регіональних господарських системах. Структуроутворювальним осердям такої матриці має виступати каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації економіки регіонів. З огляду на передовий іноземний досвід стимулювання процесів енергоефективного ресурсокористування та ресурсозбереження, а також на вітчизняні реалії формування продуктивних ланцюгів у сфері матеріального виробництва, саме поєднання каскадного принципу реалізації пріоритетів використання ресурсної цінності предметів праці та базових положень циркулярної економіки, яка передбачає підвищення рівня замкненості відтворювальних циклів, дасть змогу забезпечити прискорені темпи соціально-економічного піднесення територіальних утворень на основі найефективнішого поєднання та використання місцевих ресурсів.

Також у поствоєнний період каскадно-циркулярна модель інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів сприятиме позитивним структурним зрушенням у ресурсному забезпеченні диверсифікації виробництва різноманітних видів енергії як для публічного та корпоративного секторів, так і для сектора домогосподарств. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Борщевський П. П., Чернюк Л. Г., Антон'єва Л. С. Основні напрямки і шляхи фінансового забезпечення комплексного розвитку продуктивних сил регіонів України. *Стратегія економічного розвитку України*. 2001. Вип. 7. С. 562–576.
2. Бутко М. П. Передумови трансформації та механізми регулювання регіональних економік. *Економіка і прогнозування*. 2004. № 2. С. 9–20. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_04_2_09_uk.pdf
3. Гриньов В. Б., Бубенко П. Т., Гусев В. А. Проблеми формування інноваційної системи в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2004. № 3. С. 127–138. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_04_3_127_uk.pdf

4. Микитенко В. В., Демешок О. О. Каскадні форми організації виробничо-господарської взаємодії: методологічні основи управління забезпеченням результативності функціонування. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2015. С. 197–209. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/163498/22-Mykytenko.pdf?sequence=1>
5. Нижник О. М. Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів України. *Стратегія економічного розвитку України*. 2001. Вип. 7. С. 577–589.
6. Пікулик О. Б. Регіональна інноваційна політика як фактор розвитку продуктивних сил країн ЄС. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/35.pdf
7. Чухрай Н. І. Механізми інноваційних перетворень в країнах ЄС та можливості їх трансформації в економіку України. *Економіка і прогнозування*. 2003. № 1. С. 23–33. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_03_1_23_uk.pdf
8. Швець А. І. Циркулярна економіка як нова модель розвитку економіки України в процесі євроінтеграції. *Економічний вісник*. 2022. № 1. С. 43–49. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/77.043>
9. Шкуренко О. В. Циркулярна економіка як передумова формування інноваційних платформ сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 323–330. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-323-330>
10. Ярема Т. В. Регіональна інноваційна система ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2022. Вип. 42. С. 150–154. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-42-26>

REFERENCES

- Borshchevskiy, P. P., Cherniuk, L. H., and Antonieva, L. S. "Osnovni napriamky i shliakhy finansovoho zabezpechennia kompleksnoho rozvytku produktyvnykh syl rehioniv Ukrainy" [The Main Directions and Ways of Financial Support for the Comprehensive Development of the Productive Forces of the Regions of Ukraine]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no. 7 (2001): 562-576.
- Butko, M. P. "Peredumovy transformatsii ta mekhanizmy rehuliuвання rehionalnykh ekonomik" [Prerequisites of Transformation and Mechanisms of Regulation of Regional Economies]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 2 (2004): 9-20. http://eip.org.ua/docs/EP_04_2_09_uk.pdf
- Chukhrai, N. I. "Mekhanizmy innovatsiinykh peretvoren v krainakh YeS ta mozhlyvosti yikh transformatsii v ekonomiku Ukrainy" [Mechanisms of Innovative Transformations in the EU Countries and the Possibilities of Their Transformation Into the Economy of Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 1 (2003): 23-33. http://eip.org.ua/docs/EP_03_1_23_uk.pdf
- Hrynyov, V. B., Bubenko, P. T., and Husiev, V. A. "Problemy formuvannia innovatsiinoi systemy v Ukraini" [Problems of Forming an Innovation System in Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 3 (2004): 127-128. http://eip.org.ua/docs/EP_04_3_127

- Mykytenko, V. V., and Demeshok, O. O. "Kaskadni formy orhanizatsii vyrobnycho-hospodarskoi vzaiemodii: metodolohichni osnovy upravlinnia zabezpecheniam rezultatyvnosti funktsionuvannia" [Cascading Forms of Organization of Production and Economic Interaction: Methodological Foundations of Management Ensuring Efficiency in the Functioning]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia* (2015): 197-209. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/163498/22-Mykytenko.pdf?sequence=1>
- Nyzhnyk, O. M. "Suchasni problemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy" [Modern Problems of Socio-economic Development of the Regions of Ukraine]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, no. 7 (2001): 577-589.
- Pikulyk, O. B. "Rehionalna innovatsiina polityka yak faktor rozvytku produktyvnykh syl krain Yes" [Regional Innovation Policy as a Factor in the Development of Productive Forces of the EU]. *Efektivna ekonomika*, no. 9 (2018). http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/35.pdf
- Shkurenko, O. V. "Tsyrukuliarna ekonomika yak peredumova formuvannia innovatsiinykh platform staloho rozvytku subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti" [Circular Economy as a Prerequisite for the Formation of Innovative Platforms in the Sustainable Development of Entrepreneurs]. *Biznes Inform*, no. 4 (2021): 323-330. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-323-330>
- Shvets, A. I. "Tsyrukuliarna ekonomika yak nova model rozvytku ekonomiky Ukrainy v protsesi yevrointehratsii" [Circular Economy as a New Model of Ukrainian Economy Development in the European Integration Process]. *Ekonomichnyi visnyk*, no. 1 (2022): 43-49. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/77.043>
- Yarema, T. V. "Rehionalna innovatsiina systema Yes" [EU Regional Innovation System]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, no. 42 (2022): 150-154. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-42-26>

УДК 330.341.4:332.135

JEL: L10; L50; O11

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-72-78>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРНИХ ЗМІН НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ

©2023 **ВАСИЛЬЦІВ Т. Г., МУЛЬСКА О. П., ГРЕСЬ А. М.**

УДК 330.341.4:332.135

JEL: L10; L50; O11

Васильців Т. Г., Мультска О. П., Гресь А. М. Теоретико-методичні засади структурних змін на внутрішньому ринку

У статті наголошено на актуальності формування та реалізації державної політики забезпечення структурних змін та інституційних реформ на внутрішньому ринку. Метою дослідження є наукове обґрунтування методико-прикладних засад структурних змін на внутрішньому ринку. На основі аналізування сучасних результатів досліджень у сфері концептуальних основ структурних змін, реформ трансформацій, інституціоналізму, структурної політики тощо визначено напрями (складові, критерії аналізування) узагальнення теоретико-методичних засад структурних змін, а саме, показано, що такими є: структура економіки за видами економічної діяльності; повноцінне інституційне середовище та інституційні трансформації; ефективні зміни у відтворювальних процесах; збалансованість пропорцій між секторами регіональної економіки; інноваційно-технологічна активність та її внесок у конкурентоспроможність регіональної економіки. Зроблено висновок, що в межах продуктового та галузевого підходів структурні реформи проявляються у формуванні раціональної й ефективної продуктової та галузевої структури регіональної економіки. Доведено, що за інституційним підходом структурні реформи базуються на якості інституційно-організаційного та інституційно-правового середовища господарювання. Констатовано, що за змін у відтворювальних процесах структурні реформи характеризуються якістю та динамікою відтворювальних процесів щодо ресурсного забезпечення та матеріального виробництва, а також співвідношень між заощадженнями, інвестиціями, споживанням. Підтверджено, що за секторальним підходом структурні реформи характеризуються формуванням раціональних співвідношень з-поміж форм власності, організаційно-правових форм господарювання, розмірів підприємств, сфер їх діяльності тощо. Виявлено, що за інноваційно-технологічним підходом структурні реформи визначаються обсягами, інтенсивністю, прогресивністю та ефективністю інноваційно-технологічної модернізації підприємств.

Ключові слова: структурні зміни, інституційні реформи, внутрішній ринок, торгівля, структура економіки, регіональна політика.

Табл.: 1. **Бібл.:** 15.

Васильців Тарас Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: tgvas77@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/718650>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217955097>

Мультска Ольга Петрівна – кандидат економічних наук, старший науковий співпрацівник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: oliochka.mulska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2090192>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217156016>

Гресь Арсен Миколайович – здобувач ступеня доктора філософії, відділ проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: gress@ukr.net